

PROVOCĂRI ȘI NOI OPORTUNITĂȚI PENTRU CREȘTEREA COMPETITIVITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL CELEI DE-A PATRA REVOLU II INDUSTRIALE

Lidia MAIER

cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice,
Republica Moldova
heart1961@mail.ru

Abstract

In the context of the Fourth Industrial Revolution the World Economic Forum (WEF) introduced a new index on competitiveness – The Global Competitiveness Index 4.0, which at the moment looks to be the main instrument for measuring competitiveness at the worldwide level, being at the same time one of the most important tools for argumentation and monitoring of public policies. It can be used to evaluate the policy at the national level and to argue the future actions of the decision makers, meant to determine the increase of the competitiveness and adjustment the current regulatory frameworks according to the existing problems and resources that can be exploited.

In this article, it was tried to analyze the indicators, included in this index and to identify the main challenges and possibilities for increasing competitiveness of the Republic of Moldova in the context of a Fourth Industrial Revolution. However, a comparative analysis of the competitiveness of the Republic of Moldova and the competitiveness of some selected countries has been made according to the principles: these should be neighboring countries with a relative close culture, similar economic structure with some reference countries at the beginning of the transition, relative small economies with low endowment in natural resources, which have achieved high growth performance.

Key words: *competitiveness, operating ecosystem, market ecosystem, innovation ecosystem, human capital, The Global Competitiveness Index, Republic of Moldova.*

JEL Classification: O11, O47, O57

Introducere

Creșterea competitivității este un obiectiv principal al fiecărei țări, se află pe ordinea de zi a tuturor guvernelor, fiind totodată o condiție indispensabilă a succesului în actuala eră a globalizării și o provocare importantă pentru toți actorii implicați în acest proces. Conceptul de competitivitate este complex prin semnificația sa, factorii determinanți și indicatorii, care măsoară acest fenomen. Și, deși până în prezent nu există o abordare și o definiție unică a competitivității, totuși, în noua epocă pe care o traversează economia mondială - a celei de-a Patra Revoluții Industriale (epoca 4IR), în care fenomenul de digitalizare masivă are profunde implicații în toate domeniile - este evident, că la baza competitivității stă un întreg ecosistem, în care inovarea continuă, capitalul uman bine pregătit și spiritul antreprenorial ridicat sunt factori determinanți, care se stimulează unul pe celălalt și mobilizează o serie de actori și resurse, care prin cooperare, asigură competitivitatea întreprinderilor și țării în ansamblul ei. Așadar, în prezent, antreprenoriatul și activitatea de inovare, forța de muncă înalt calificată sunt forța motrice a competitivității, iar legătura dintre toate trei aspecte reprezintă o adevărată provocare pentru economia mondială și nu numai, luând în considerare fenomenul actual de digitalizare accelerată a economiei și rolul important al acestor factori determinanți ai competitivității.

În special, cea de-a Patra Revoluție Industrială adâncește complexitatea și diversitatea conceptului de competitivitate și, indiscutabil, duce la creșterea productivității, asociată cu eficientizarea afacerilor prin creșterea abilităților și competențelor angajaților, adoptarea inovațiilor și tehnologiilor moderne, creșterea conectivității și apariția de noi oportunități de afaceri. În acest context schimbările, care se vor produce vor fi mai cuprinzătoare și mai profunde, iar abordările și definițiile conceptului de competitivitate vor trebui să țină cont de factorii cu influență asupra competitivității.

În abordarea Forumului Economic Mondial (World Economic Forum - WEF), competitivitatea este definită ca fiind un set de instituții, politici și factori, care determină nivelul de productivitate al unei țări și este măsurată prin indicele compozit al competitivității globale. Totodată, în mijlocul schimbărilor tehnologice rapide, polarizării politice și a unei

relansări economice fragile, WEF consideră, că este esențial să definim, evaluăm și implementăm noi căi de creștere și prosperitate. Astfel, începând cu a.2018 WEF introduce noul Indice al Competitivității Globale 4.0 - o busolă economică foarte necesară, bazată pe 40 de ani de experiență în evaluarea comparativă a factorilor motori ai competitivității pe termen lung pentru factorii de decizie și alte părți interesate pentru a ajuta la modelarea politicilor și strategiilor economice și a monitoriza progresul. După ce a conceptualizat a Patra Revoluție Industrială, WEF contribuie la gândirea globală și la elaborarea de politici prin integrarea noțiunii de 4IR în definiția competitivității. Indicele actual integrează aspecte bine stabilite cu pârgii noi și emergente, care generează productivitate și creștere. Acesta pune accentele pe alți factori de creștere economică, unde inovația, capitalul uman, flexibilitatea și adaptarea la schimbare devin ingredientele-cheie. Caracteristici ale succesului economic în era 4IR sunt o mai bună utilizare a tehnologiei pentru saltul economic.

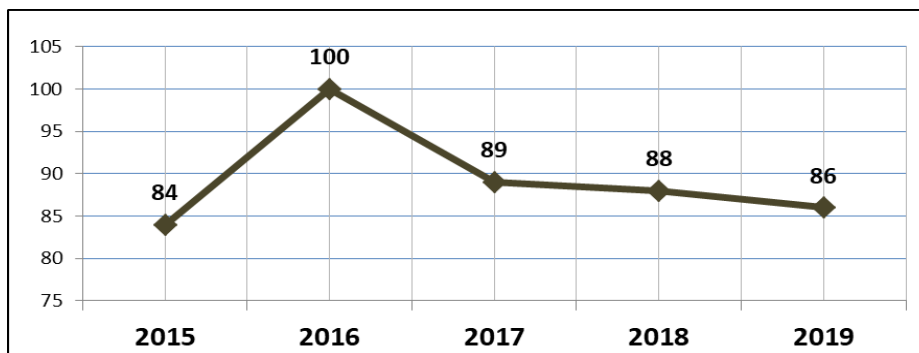
Tabloul competitivității globale, potrivit noii metodologii, este îmbunătățit - cei 12 piloni sunt regrupați în 4 categorii (ecosistem de operare, capital uman, ecosisteme: de piață și inovare). Din cei 98 de indicatori, 34 au fost reținuți din metodologia anterioară, în timp ce ceilalți 64 de indicatori sunt noi. Noua metodologie surprinde toți factorii identificați de literatură și experți ca fiind importanți pentru productivitate în epoca 4IR. Totodată, GCI 4.0 introduce un nou scor de progres, variind de la 0 la 100. Frontiera 100 este ținta spre care trebuie să tindă fiecare țară – cu cât este mai mică distanța până la scorul de frontieră cu atât țara respectivă este mai aproape de noțiunea de ”stat ideal”, sau are un grad sporit de competitivitate. În acest sens, indicele oferă fiecărei economii condiții egale de joc pentru a-și defini calea către creștere, fiind în același timp și unul din cele mai importante instrumente pentru argumentarea și monitorizarea politicilor publice. Acesta poate fi utilizat pentru evaluarea politicilor la nivel național și argumentarea acțiunilor viitoare ale factorilor de decizie, menite să determine creșterea competitivității și ajustarea cadrului curent de reglementare în funcție de problemele întâmpinate și resursele ce pot fi valorificate.

În prezentul articol s-a încercat de a analiza indicatorii cuprinși în acest indice compozit și a identifica principalele provocări și noile oportunități pentru creșterea competitivității Republicii Moldova în contextul celei de-a Patra Revoluții Industriale. Totodată s-a făcut o succintă

analiză comparativă a competitivității Republicii Moldova cu competitivitatea unor țări selectate după principiul: să fie țări din vecinătate și cu o cultură relativ apropiată, structura economică relativ asemănătoare cu cea a unor țări de referință la începutul tranziției, economii relativ mici și cu dotare redusă în resurse naturale, care au reușit să atingă performanțe înalte de creștere etc.

Analiza competitivității Republicii Moldova în baza Indicelui Competitivității Globale. În anul 2019 Republica Moldova se poziționează pe locul 86 printre 141 de țări, incluse în clasament. În perioada analizată locul Republicii Moldova s-a îmbunătățit cu +2 poziții (Tabelul 1), scorul de progres constituind 56.7 puncte, fiind cu 1.2 puncte mai mare decât în a.2018, depășind, totodată media globală. Acest lucru ne demonstrează, că din perspectiva poziției pe care o ocupă țara se află sub media mondială, însă după scorul de progres - a depășit puțin media globală.

Totodată, evoluția schimbării poziției Republicii Moldova în clasament în decursul ultimilor 5 ani ne arată, că țara, deși se află încă sub media globală, totuși, în ultimii trei ani înregistrează unele progrese. După înrăutățirea situației în a.2016 cu -16 poziții (de pe locul 84 pe locul 100), Republica Moldova a avansat treptat în următorii trei ani (2016-2019) cu +14 poziții - până pe locul 86 (Figura 1).

Fig.1. Evoluția schimbării poziției Republicii Moldova în clasamentul internațional The Global Competitiveness Index în anii 2015-2019

Sursa: elaborată de autor în baza datelor clasamentului internațional The Global Competitiveness Index

Analiza indicatorilor, care determină poziția țării în clasament arată, că cel mai favorabil în clasament Republica Moldova se poziționează la **ECOSISTEMUL DE OPERARE**, care include pilonii: 1. *Instituțiile*, 2. *Infrastructura*, 3. *Sectorul TIC* și 4. *Stabilitatea macroeconomică*, fiind pe locul 68, înregistrând un scor de progres peste media globală, care a și crescut ușor în ultimul an (Tabelul 1).

Însă, analizând mai în detaliu fiecare pilon în parte, observăm, că, totuși, tabloul este destul de amestecat: *Stabilitatea macroeconomică* este pe locul 94, fiind determinată de nivelul înalt de inflație anuală; *Instituțiile* - pe locul 81, determinat de gradul foarte scăzut al independenței justiției, de eficiența scăzută a cadrului juridic în reglementarea provocărilor, în soluționarea litigiilor, de imprevizibilitatea în orientarea viitoare și adaptabilitatea guvernului; *Infrastructura* - pe locul 76, determinat de calitatea proastă a drumurilor, de calitatea serviciilor infrastructurale – toate fiind locuri destul de inferioare și doar *sectorul TIC* - se află pe locul 48, relativ avansat, care și determină poziția mai avansată generală la ecosistemul de operare.

Cele mai slab dezvoltate, potrivit clasamentului, în Republica Moldova sunt ecosistemul de piață, ecosistemul de inovare și capitalul uman.

Cea mai inferioară poziție țara o ocupă la **ECOSISTEMUL DE PIAȚĂ** (locul 111), în special la pilonii:

- **Pilonul 10. Dimensiunea pieței** (locul 127 (-1 poziție în ultimul an), scorul de progres = 36.1 puncte, care în ultimul an dimpotrivă a crescut cu 1.7 puncte).

Acest pilon este determinat de doi indicatori:

- Produsul intern brut* – locul 127, scorul de progres lipsește
- Importuri* – locul 39, scorul de progres lipsește

- **Pilonul 9. Sistemul financiar** (locul 124 (+4 poziții în ultimul an); scorul de progres = 46.8 puncte, care în ultimul an a crescut ușor cu 1,2 puncte).

Acest pilon este determinat de doi indicatori agregați, care caracterizează *Profunzimea și Stabilitatea* sistemului financiar. Ambii acești indicatori agregați ocupă locuri foarte inferioare, în special:

- *Profunzimea* – locul 116 (neschimbat față de anul precedent), cu un scor de 23.4 puncte, care în ultimul an a crescut ușor cu 1.1 puncte.

Acest indicator agregat este determinat de 5 indicatori dezagregați, care, atât din perspectiva pozițiilor, cât și după scorul de progres înregistrat arată accesul limitat la resursele financiare în Republica Moldova. În special:

- *Capitalizarea pieței* – locul 122, cel mai mic scor de progres = 0.3 puncte.
- *Disponibilitatea capitalului de risc* – locul 116, scorul de progres = 24.6 puncte.
- *Primele de asigurare* – locul 100, scorul de progres = 16.0 puncte.
- *Creditul intern către sectorul privat* – locul 99, scorul de progres = 32.3 puncte
- *Finanțarea IMM-urilor* – locul 93, scorul de progres = 43.8 puncte.
- *Stabilitatea* – locul 130, extrem de inferior, cu un scor de 76.1 puncte, fiind determinat de 4 indicatori dezagregați, doi dintre care ocupă poziții extrem de inferioare. În special:
  - *Credite neperformante* - locul 130, cu un scor de progres peste medie de 63.9 puncte.
  - *Soliditatea băncilor* - locul 127, cu un scor de progres de 40.7 puncte. Acest indicator în perioada precedentă a fost, de asemenea, unul din cei mai inferiori din toți indicatorii și a reflectat criza bancară profundă din țară.

Totodată e de menționat, că alți doi indicatori, care caracterizează stabilitatea sistemului financiar se află pe poziții foarte bune, înregistrând scoruri maxime de progres, ceea ce contribuie, în general, la creșterea scorului general de progres a stabilității financiare (deși din perspectiva poziției (130) țara se află la coada clasamentului, după scorul care îl înregistrează se plasează mult peste medie (76.1 puncte). În special:

- *Decalajul creditelor* – locul 1, în fruntea clasamentului, scor maxim de progres 100.0 puncte
- *Rata capitalului reglementat al băncilor* – locul 3, scor maxim de progres de 100.0 puncte.

Un loc inferior, de asemenea, se înregistrează la **ECOSISTEMUL DE INOVARE**, la care Republica Moldova se află pe locul 93 în clasament

cu un scor de progres de 45.0 puncte. În special, poziții inferioare se înregistrează la pilonii:

- **Pilonul 12. Capacitatea de inovare** (locul 109, scorul de progres = 29.9 puncte). Atât locul cât și scorul de progres al țării la acest pilon s-au înrăutățit ușor în ultimul an.

Acest pilon este determinat de 3 indicatori agregați cu locuri și scoruri de progres inferioare, în special:

Interacțiune și diversitate – locul 130, scorul de progres 29.0 puncte, caracterizat de subdezvoltarea clusterială (136, 26.1 p.); colaborarea slabă dintre întreprinderi (123, scorul de progres lipsește), dintre universități și industrie (123, scorul de progres lipsește), cât și în cadrul întreprinderilor (99, scorul de progres lipsește); diversitatea forței de muncă (114, scorul de progres 49.9 puncte), numărul mic de co-invenții internaționale (79, scorul de progres 4.0 puncte).

Indicatorul dezagregat Co-invenții internaționale deși are o poziție relativ mai avansată în clasament, înregistrează un scor de progres de doar 4.0 puncte, ceea ce înseamnă, că comunitatea inventatorilor din Republica Moldova este extrem de slab integrată în spațiul intelectual internațional, iar cooperării internaționale în domeniul proprietății intelectuale i se acordă o atenție insuficientă.

Cercetare și dezvoltare – locul 95, scorul de progres = 21.0 puncte, caracterizat de numărul mic de publicații științifice cu indicele H (98, scorul de progres 68.0 puncte), calitatea nesatisfăcătoare a instituțiilor de cercetare (92, cu un scor extrem de mic de 0.7 puncte), cheltuieli modeste pentru cercetare și dezvoltare (81, 10.1 puncte), numărul mic de cereri de brevet la un milion populație (80, scorul de progres 5.2 puncte).

Prin urmare, din perspectiva pozițiilor în clasament la toți indicatorii Republica Moldova înregistrează poziții, în principal, inferioare: între locul 80 (Cereri de brevet) și 98 (Publicații științifice cu Indicele H).

Din perspectiva scorurilor de progres, însă, situația se arată a fi extrem de deplorabilă, începând cu calitatea instituțiilor de cercetare, care înregistrează doar 0.7 puncte din 100 posibile, continuând cu cereri de brevet – 5.2 puncte, cheltuieli pentru C&D (10.1 puncte) și doar indicatorul publicații științifice cu indicele H înregistrează un scor de progres peste media mondială, deși poziția este inferioară în clasament.

Comercializare – locul 94, scorul de progres = 49.4 puncte, determinat de poziția și scorul de progres foarte inferioare la indicatorul dezagregat Sofisticarea cumpărătorilor (118, 30.9 puncte).

Prin urmare, la capitolul Comercializare dezvoltarea progresului Republicii Moldova este frânată de gradul redus de Sofisticare a cumpărătorilor. Aceasta înseamnă, fie că, posibil, cerințele cumpărătorilor nu prezintă caracteristici inovatoare, sau că inovațiile nu au impact asupra acestora (inovațiile nu derivă dintr-o cerință percepută de piață, de aceea sunt puțin solicitate de cumpărători). Or, atunci când noile bunuri sau servicii nu sunt înțelese/acceptate de consumatori, acestea nu-și vor găsi nici odată cumpărătorul. Astfel, acceptarea sau invalidarea acestora, în funcție de efectele pe care le generează în sfera satisfacerii intereselor consumatorilor reprezintă unica modalitate în care putem constata creșterea competitivității economice pe fondul inovării. În acest sens, pentru creșterea gradului de comercializare a inovațiilor și de sofisticare a cumpărătorilor acțiunile întreprinderilor trebuie să fie concentrate pe căutarea soluțiilor inovatoare, care sunt solicitate pe piață, dar și pe eficientizarea activității și instrumentelor de marketing axat pe cumpărători.

Ecosistemul de inovare este caracterizat de un al doilea **Pilon 11. Dinamismul afacerilor**, și deși la acest pilon țara ocupă poziții puțin mai avansate și înregistrează un scor de progres peste media globală, totuși, acesta include indicatori importanți pentru creșterea competitivității, la care Republica Moldova ocupă locuri foarte inferioare, și anume:

- **factorul B. Cultura antreprenorială** cu trei componente: *Atitudinea față de riscul antreprenorial, Creșterea întreprinderilor inovatoare și Întreprinderi, care îmbrățișează idei perturbatoare.*

Cea mai inferioară poziție se referă la *Creșterea întreprinderilor inovatoare* – locul 129 cu un scor de progres de 38.7 puncte. Indicatorul *Întreprinderile, care îmbrățișează idei perturbatoare* se poziționează pe locul 104 cu un scor de progres de 39.3 puncte. Și puțin mai avansat țara se află la indicatorul *Atitudinea față de riscul antreprenorial* – locul 80 cu un scor de 48.2 puncte.

Prin urmare, toate acestea ne confirmă faptul, că mediul de afaceri actual este încă unul caracterizat printr-un grad înalt de incertitudine, în care procesul de luare a deciziilor de inovare este din ce în ce mai complicat. Întreprinderile din Republica Moldova par să opună rezistență inovațiilor; în

țară sunt puține întreprinderi inovatoare cu creștere rapidă; pentru întreprinderi inovațiile încă nu reprezintă principalul factor de creștere. Această rezistență este specifică țărilor, în care statul are o viziune centralizatoare, iar birocrăția de stat este inelastică la inovare. Or, inovarea înseamnă aplicații îndrăznețe, riscante, uneori perturbatoare, care pot înlocui produsele tradiționale cu unele revoluționare. Cele mai multe din eșecurile inovațiilor se datorează anume rezistenței interne (din cadrul întreprinderilor) și externe (a clienților și statului) la inovare.

Deoarece inovațiile mereu implică riscuri antreprenoriale, întreprinderile sunt reticente în implementarea inovațiilor, mai ales, acestea nu prea se decid să adopte idei de afaceri riscante sau să elaboreze și să implementeze idei perturbatoare sau produse, care să revoluționeze piața autohtonă.

O verigă slabă pentru Republica Moldova, de asemenea, este **CAPITALUL UMAN**, la care țara ocupă locul 91 în clasament. În special, e de menționat, că cele mai mari probleme sunt înregistrate la *Ușurința de a găsi personal calificat* (136, cel mai inferior, scorul de progres 36.7). *Calitatea formării profesionale* (114, 41.5 p.) și, în general, *Gradul de pregătire a personalului* (112, 42.8 p.) în Republica Moldova sunt foarte scăzute, calificarea, în special, abilitățile absolvenților de a desfășura activități antreprenoriale, atât a celor *cu studii superioare* (117, scorul de progres lipsește), cât și *din învățământul secundar* (97, scorul lipsește) sunt foarte joase, întreprinderile investesc într-o mică măsură în *dezvoltarea angajaților săi* (109, 44.4 puncte), în rezultat, forța de muncă nu dispune de aptitudinile și cunoștințele necesare pentru desfășurarea unor activități economice de succes și obținerea unor performanțe înalte.

Tabelul 1. Poziția Republicii Moldova în clasamentul internațional The Global Competitiveness Index 4.0, anii 2018-2019

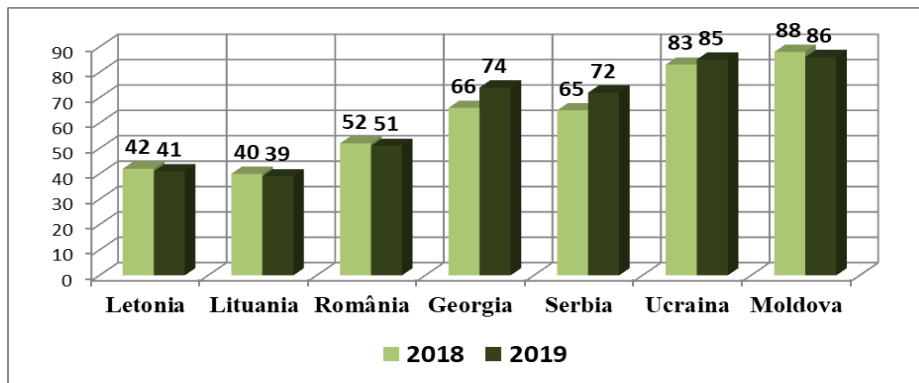
Indicele	2018		2019		+/-	
	Poziție	Scor	Poziție	Scor	Poziție	Scor
<i>Total, inclusiv</i>	88	55.5	86	56.7	+2	+1.2
ECOSISTEMUL DE OPERARE	70	62.3	68	64.4	+2	+2.1
Instituțiile	84	50.8	81	51.4	+3	+0.6
Infrastructura	79	65.0	76	66.2	+3	+1.2
Sectorul TIC	48	61.7	48	66.8	-	+5.1
Stabilitatea macroeconomică	95	71.6	94	73.4	+1	+1.8
CAPITALUL UMAN	89	65.1	91	66.7	-2	+1.6
Sănătatea	92	72.7	94	71.9	-2	-0.8
Cunoștințele	73	61.2	74	61.5	-1	+0.3
ECOSISTEMUL DE PIAȚĂ	117	48.7	111	50.0	+6	+1.3
Piața produselor	70	55.7	68	55.0	+2	+0.7
Piața forței de muncă	71	59.1	56	61.9	+15	+2,8
Sistemul financiar	128	45.6	124	46.8	+4	+1.2
Dimensiunea pieței	126	34.4	127	36.1	-1	+1.7
ECOSISTEMUL DE INOVARE	86	44.2	93	45.0	-7	+0.8
Dinamismul afacerilor	69	58.3	68	60.1	+1	+1.8
Capacitatea de inovare	105	30.2	109	29.9	-4	-0.3
<i>Numărul de țări în clasament</i>	140		141			

Sursa: elaborat de autor în baza datelor clasamentului internațional The Global Competitiveness Index

Analiza comparativă a competitivității Republicii Moldova cu cea a țărilor de referință. Pentru analiza comparativă a competitivității Republicii Moldova au fost selectate 6 țări din vecinătate, cu o cultură relativ apropiată, structura economică relativ asemănătoare cu cea a Republicii Moldova la începutul tranziției, economii relativ mici și cu dotare redusă în resurse naturale - trei țări fiind membre ale Uniunii Europe

(Letonia, Lituania, România), precum și trei alte state (Georgia, Serbia, Ucraina).

Așadar, locul Republicii Moldova pe harta globală a competitivității rămâne încă destul de modest potrivit rezultatelor evaluărilor comparative. În special, în comparație cu țările de referință Republica Moldova în anul 2019 se situează ca și în anul precedent pe ultimul loc printre acestea (86 în clasament) (Fig.2), cu o avansare ușoară în perioada analizată de +2 poziții.

**Fig.2. Poziția Republica Moldova în clasamentul internațional
The Global Competitiveness Index comparativ cu țările de referință**

Sursa: elaborată de autor în baza datelor clasamentului internațional The Global Competitiveness Index

Mai aproape de Republica Moldova se află Ucraina (locul 85 cu o coborâre de -3 poziții). Celelalte țări de referință se află pe locuri mai avansate, între 39 și 74, trei din ele (Lituania, Letonia și România) posedând tendințe pozitive (+1 poziție în clasament), iar două (Georgia și Serbia) înregistrând tendințe negative (-8 și -7 poziții, respectiv) (Tabelul 2).

Analizând scorul de progres al țărilor de referință, e de menționat, că printre acestea Republica Moldova are și cel mai mic scor de progres (56.7 puncte), urmată de Ucraina cu 57.0 puncte. Celelalte țări de referință au un scor de progres peste medie, înregistrând între 60.6 puncte (Georgia) și 68.4 puncte (Lituania). Totodată în ultimul an scorul de progres al Serbiei și Ucrainei a rămas neschimbat, Georgia și-a înrăutățit ușor scorul de progres cu -0.3 puncte, iar celelalte țări de referință, printre care și Republica Moldova, și-au majorat ușor acest scor.

Tabelul 2. Poziția și scorul de progres, înregistrate de Republica Moldova și țările de referință, potrivit clasamentului internațional The Global Competitiveness Index, anii 2018-2019

	2018	2019	+/-	2018	2019	+/-
Letonia	42	41	+1	66.2	67.0	+0.8
Lituania	40	39	+1	67.1	68.4	+1.3
România	52	51	+1	63.5	64.4	+0.9
Georgia	66	74	-8	60.9	60.6	-0.3
Serbia	65	72	-7	60.9	60.9	-
Ucraina	83	85	-3	57.0	57.0	-
Moldova	88	86	+2	55.5	56.7	+1.2

Sursa: elaborată de autor în baza datelor clasamentului internațional The Global Competitiveness Index

Rezultate și concluzii.

În contextul celei de-a Patra Revoluții Industriale Forumul Economic Mondial a modificat abordarea competitivității prin integrarea noțiunii de 4IR în definiția acesteia. În acest context principalii factori cu influență asupra competitivității devin inovarea continuă, capitalul uman bine pregătit, spiritul antreprenorial ridicat, conectivitatea strânsă la toate nivelele, dar și flexibilitatea și adaptarea economiilor la schimbare. Schimbarea determinantilor competitivității afectează în mod diferit țările în funcție de stadiul de dezvoltare al acestora și, totodată creează noi provocări și oportunități pentru creșterea competitivității.

Analiza Indicelui Competitivității Globale arată, că principalele provocări și noi oportunități pentru Republica Moldova rezidă din însăși poziția destul de inferioară în clasament, dar și din vulnerabilitatea celorlalte variabile, care determină această poziție.

Astfel, în pofida tuturor reformelor realizate, a eforturilor de a îmbunătăți mediul de afaceri și a atrage investiții, țara se află în partea a doua a clasamentului, chiar dacă scorul de progres este peste media globală și în creștere (56,7 puncte, față de 55,5 puncte în anul 2018). Mai mult, potrivit clasamentului, Republica Moldova este devansată de țările din

regiune, în special, de principalii parteneri comerciali - Ucraina și România, care se poziționează mai avansat în clasament.

Așadar, există încă o mulțime de verigi slabe la care țara va trebui să facă în continuare eforturi considerabile pentru creșterea performanțelor. În special, aceasta se referă la ecosistemul de piață, ecosistemul de inovare și capitalul uman – domenii în care Republica Moldova se poziționează foarte aproape de coada clasamentului și care sunt foarte importante pentru menținerea și creșterea competitivității.

Dimensiunea pieței și sistemul financiar sunt cele mai vulnerabile variabile ale ecosistemului de piață. Prin urmare, dimensiunile piețelor interne și externe, la care au acces întreprinderile autohtone trebuiesc extinse, deoarece piețele mai mari ridică productivitatea prin economii majore: costul unitar al producției tinde să scadă odată cu cantitatea de producție produsă. Totodată, piețele mari stimulează, inovația. Mai mult decât atât, piețele mari creează externalități pozitive, deoarece acumularea de capital uman și transferul de cunoștințe crește productivitatea încorporată în crearea de noi tehnologii sau cunoștințe.

Accesul la resursele financiare rămâne a fi, de asemenea, una din problemele actuale, care afectează atât activitatea întreprinderilor existente, cât și limitează crearea unor noi afaceri în Republica Moldova. În situația, în care soliditatea băncilor înregistrează nivel foarte inferior, acestea fiind principala sursă de creditare a sectorului privat, și în condițiile în care alte piețe sunt încă subdezvoltate (spre exemplu, capitalul de risc aproape absent) întreprinderile autohtone nu vor avea perspective bune de creștere, ceea ce va influența negativ asupra creșterii competitivității.

Capacitatea de inovare și dinamismul afacerilor sunt variabile vulnerabile ale ecosistemului de inovare. Or, crearea unui ecosistem de inovare eficient înseamnă competitivitate sporită.

Capacitatea limitată de inovare a Republicii Moldova înseamnă probleme serioase în cantitatea și calitatea cercetării și dezvoltării, și, în special, în țară este foarte puțin încurajată colaborarea, conectivitatea, creativitatea, diversitatea și confruntarea prin diferite viziuni și puncte de vedere, iar toate acestea duc la o capacitate limitată de a transforma ideile în noi bunuri și servicii. De aici și piața internă îngustă, cererea limitată pentru produsele inovative din partea cumpărătorilor, în special, interacțiunea foarte slabă dintre actorii implicați în activitatea de inovare, cooperarea slabă dintre și în cadrul întreprinderilor, cu instituțiile de cercetare,

cheltuielile limitate pentru activitățile de cercetare și inovare – toate acestea frânează dezvoltarea întreprinderilor, nu le oferă perspective de creștere și nu le permite să concureze eficient pe piețele internaționale.

Dinamismul afacerilor este capacitatea sectorului privat de a genera și adopta noi tehnologii și noi modalități de organizare a muncii, printr-o cultură care cuprinde schimbări, riscuri, noi modele de afaceri și reguli administrative, care permit întreprinderilor să intre și să părăsească ușor piața. Pozițiile inferioare la cultura antreprenorială ne confirmă faptul, că mediul de afaceri actual este încă unul caracterizat printr-un grad înalt de incertitudine, în care procesul de luare a deciziilor de inovare este din ce în ce mai complicat. Întreprinderile din Republica Moldova par să opună rezistență inovațiilor; în țară sunt puține întreprinderi inovatoare cu creștere rapidă; greu apar și se dezvoltă noile modele de afaceri, care sunt considerate pe larg motoarele creșterii economice; pentru întreprinderi inovațiile încă nu reprezintă principalul factor de creștere. Această rezistență este specifică țărilor, în care statul are o viziune centralizatoare, iar birocrăția de stat este inelastică la inovare. Or, inovarea înseamnă aplicații îndrăznețe, riscante, uneori perturbatoare, care pot înlocui produsele tradiționale cu unele revoluționare. Cele mai multe din eșecurile inovațiilor se datorează anume rezistenței interne (din cadrul întreprinderilor) și externe (a clienților și statului) la inovare.

Deoarece inovațiile mereu implică riscuri antreprenoriale, întreprinderile sunt reticente în implementarea inovațiilor, mai ales, acestea nu prea se decid să adopte idei de afaceri riscante sau să elaboreze și să implementeze idei perturbatoare sau produse, care să revoluționeze piața autohtonă.

De asemenea, rămâne o problemă critică gradul de pregătire și calificarea forței de muncă, care nu sunt în concordanță cu cerințele pieței muncii, mai ales în cazul în care în noul context economic, caracterizat de instabilitate, crize și presiuni concurențiale, forța de muncă înalt calificată se transformă într-o pârgie esențială, care conduce la creștere și dezvoltare economică, fiind recunoscut faptul, că aceasta reprezintă unul dintre motoarele dezvoltării economice. În prezent societatea, în ansamblul ei, se îndreaptă spre o eră a cărei viitoare esență este determinată de abilitatea indivizilor de a folosi în mod eficient cunoașterea și de a-și adapta rapid competențele la schimbările permanente ale mediului economico-social. În acest context, investiția în capitalul uman este o condiție de bază pentru

creșterea economică pe termen lung cu influență asupra competitivității. În special, în contextul celei de-a Patra Revoluții Industriale și al schimbărilor majore așteptate pentru piața muncii, este foarte importantă pregătirea forței de muncă pentru a face față noilor sarcini și provocări și pentru a contribui la creșterea competitivității.

Toate aceste variabile vulnerabile constituie provocări importante pentru Republica Moldova în a Patra Revoluție Industrială, dar la fel de importante sunt și dezvoltarea instituțiilor de stat și investițiile în infrastructură, creșterea stabilității financiare. Prin stabilirea constrângerilor, atât legale (legi și mecanisme de aplicare), cât și informale (norme de comportament), instituțiile determină atât contextul în care indivizii se organizează, cât și activitatea economică. Instituțiile au impact asupra productivității, în principal, prin furnizarea de stimulente și reducerea incertitudinilor. E de menționat, de asemenea, locul foarte inferior al țării și valoarea scăzută a scorului de progres la indicatorul Orientarea viitoare a guvernului, ceea ce denotă, în primul rând, despre instabilitatea politică din țară, incapacitatea guvernului de a răspunde în mod eficient la schimbări (spre exemplu, schimbări tehnologice, tendințe societale și demografice, provocări de securitate și economice) sau de a adapta rapid cadrul juridic al țării la modelele de afaceri digitale. Cu alte cuvinte, în Republica Moldova guvernul nu are o viziune pe termen lung cu privire la dezvoltarea mediului de afaceri și creșterea economică - provocări la care trebuie să răspundă autoritățile locale și centrale, dar și mediul de afaceri și reprezentanții asociațiilor de afaceri.

Și, în final, analiza Indicelui Competitivității Globale sugerează, că fenomenul de digitalizare în noua epocă pe care o traversează economia mondială este posibil să ducă, mai curând, la creșterea decalajului în nivelul de competitivitate al Republicii Moldova față de statele lumii, dar și față de țările vecine și principalii parteneri comerciali, în cazul în care nu se vor face eforturi și întreprinde măsuri în contextul noilor provocări pentru creșterea competitivității.

Bibliografie selectivă

- [1]. Bogdan R. *Competitivitatea economică și factorii care o determină*. În: ”Economia regională: problemele și perspectivele dezvoltării”, Conferința științifică internațională, 24-25 iunie 2005. Bălți: Presa

- universitară bălțeană, 2005. Vol.1. p. 61-65. – ISBN 9975-931-90-1. On line:
http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2335/bogdan_r_competitivitate_economica.pdf?sequence=1&isallowed=y
- [2]. BONCIU F. (2016). *Implicațiile celei de-a patra revoluții industriale pentru dezvoltare*. În: Impactul transformărilor socio-economice și tehnologice la nivel național, european și mondial. Institutul de Economie Mondială. Academia Română, București. 2016. ISSN 2393-3240. On line:
<http://www.nos.iem.ro/bitstream/handle/123456789/1046/531-828-1-pb.pdf?sequence=1&isallowed=y>
- [3]. UNGURU M. (2016). *Impactul digitalizării economiei asupra competitivității*. În: Impactul transformărilor socio-economice și tehnologice la nivel național, european și mondial. Institutul de Economie Mondială. Academia Română, București. 2016. ISSN-L: 2393-3240 On line:
<http://www.nos.iem.ro/bitstream/handle/123456789/982/505-800-1-pb.pdf?sequence=1&isallowed=y>
- [4]. UNGURU M. (2017). *Provocări pentru sustenabilitatea creșterii economice din perspectiva competitivității globale*. În: Revista de Economie Mondială. Vol.9. Nr.4. 2017. Institutul de Economie Mondială. Academia Română, București. p.32-48. 17 p. ISSN: 2343-9521 ISSN-L: 2066-7795. On line: <http://oaji.net/articles/2017/3365-1516264340.pdf>
- [5]. VOINESCU R., Unguru M. (2015) *Măsurarea competitivității internaționale a economiilor și obiectivele strategice ale politicilor publice din România*. În: Revista de Economie Mondială. Institutul de Economie Mondială. Academia Română, București. 2015. ISSN: 2343-9521 ISSN-L: 2066-7795. On line: <http://oaji.net/articles/2016/3365-1468222336.pdf>
- [6]. WORLD ECONOMIC FORUM (2018). *The Global Competitiveness Report 2018*. Geneva. 2018. On line: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/>
- [7]. WORLD ECONOMIC FORUM (2019). *The Global Competitiveness Report 2019*. Geneva. 2019. On line: <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019>